

A KÖNYVTÁRI INTÉZET
KÖNYVTÖRTÉNETI ÉS KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
SZAKKÖNYVTÁRÁNAK
(HELYI ÉS TÁVOLI) SZOLGÁLTATÁSAI ÉS
EZEK IGÉNYBEVÉTELE

Készítette: Gyurcsó Júlia, ELTE BTK ITDI 2. évf. hallgató
2007. január 29.

VÁZLAT

Bevezető

Témaválasztás indoklása, célkitűzés a kutatómunka metodikája, a tárgykör szakirodalmi feldolgozottsága, köszönetnyilvánítás

1. A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár létrejöttének körülményei

- 1.1. A létrehozást és működést meghatározó alapvető (speciális) jogszabályok
- 1.2. Szervezeti háttér

2. A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár működése

- 2.1. A könyvtár tipológiai meghatározása
- 2.2. Stratégiai és éves célkitűzések
- 2.3. Gyűjtőkör, az állomány összetétele
- 2.4. Szolgáltatások
 - 2.4.1. Helybeni
 - 2.4.2. Távoli

3. A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár használata

- 3.1. Az olvasóközönség összetétele
- 3.2. A szolgáltatások igénybevétele
 - 3.2.1. Helyben
 - 3.2.2. Online

Összegzés - záró gondolatok

Bevezető

(Témaválasztás indoklása, célkitűzés, a kutatómunka metodikája, a tárgykör szakirodalmi feldolgozottsága, köszönetnyilvánítás)

Abban, hogy kutatómunkám témájaként a Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár szolgáltatásainak feltérképezését választottam, több tényező motivált.

Évek óta elkötelezett használója vagyok a Széchényi Könyvtárnak, könyvtártudományi szakirodalomért (különösen a szabványok, továbbá a hazai és külföldi szakfolyóiratok gyors elérhetősége miatt) pedig rendszeresen felkeresem az épület 8. szintjén található Könyvtári Intézet szakkönyvtárát. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete XXXIV. Vándorgyűlésének résztvevőjeként, 2002. augusztus 8-10-én, nemzeti könyvtárunk megalapításának 200. évfordulója előtt tisztelgő, nagyszabású rendezvénysorozat keretében hasznos „belső” információkhoz is jutottam. Itt külön szekció mutatta be a Könyvtári Intézetet, azon belül pedig a Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjteményét és szolgáltatásait. A szekció látogatottsági mutatója jól tükrözte a könyvtáros társadalom ragaszkodását és érdeklődését a központi szellemi műhely tevékenysége iránt. Tudtuk, hogy a programfüzetben előadókként feltüntetett *Dippold Péter* (az intézet akkori igazgatója, ma az OSZK tudományos igazgatója), *Bartos Éva* (a jelenlegi igazgató), *Fehér Miklós* (a Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztály

munkatársa), *Kovács Katalin* (a Könyvtári Figyelő „örökös” főszerkesztő helyettese), aki helyett végül *Feimer Ágnes* (a Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár dolgozója) adott elő, *Vajda Kornél* (a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros c. folyóirat szerkesztője), *Rácz Ágnes* (a KSZK akkori vezetője, ma az OSZK gyűjteményfejlesztési igazgatója), illetve az őt helyettesítő *Hegyközi Ilona* (a Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár mai osztályvezetője) és *Fazokas Eszter* (a szakkönyvtár karizmatikus munkatársa) neve garancia a minőségre, a szakmát érintő legfrissebb információk beszerzésére! Így is lett: 8 oldal terjedelmű jegyzetem odaadó, közvetlen hangvételű, de nagyon tartalmas előadásokról tanúskodik.

A fenti előzmények után nagy-nagy örömmre szolgált, hogy feltérképezhettem, hol tart ma szakkönyvtárunk és hol tartunk mi szakmabeliek és könyvtárhasználók, tudunk-e élni lehetőségeinkkel?

Célom: a szakkönyvtár szolgáltatásainak teljességre törekvő felvázolása, pontos elérhetőségük közzététele. Szeretném, ha munkám felhívna a figyelmet egy kihasználatlan, sokkal szélesebb körben hasznosítható információs bázisra!

A kutatómunkám intenzív *anyaggyűjtés*re épült, melynek első lépéseként előkerestem a fenti konferencián készített jegyzeteimet, a rendezvény programfüzetét és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Hírlevelének Vándorgyűlési külökiadását. Ezt követően ellátogattam a Könyvtári Intézet és a Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár honlapjára (<http://www.ki.oszk.hu> ill. <http://www.ki.oszk.hu/konyvtar/>), ahonnan olyan alapvető dokumentumokat töltöttem le, mint SZMSZ, stratégiai célkitűzések, éves munkaterv, telefonkönyv és e-mail jegyzék. „Rólunk írták – magunkról írtuk” és „Dokumentumok, tanulmányok 2001-1003, 2004-2005, 2006” címmel pedig gazdag kronologikus cikkbibliográfiát találtam, melyet kinyomtatva már indulhattam is a szakkönyvtárba, a primér tanulmányok, cikkek összegyűjtése (kikölcsönzése, lefénymásoltatása) céljából. A KSZK-ban három évre visszamenőleg átnéztem még a *Könyvtári Figyelő*, a *Könyvtári Levelező/lap*, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* és a *Mercurius* minden egyes számát. Mint kiderült, nem hiába: ekkor találtam rá a Könyvtári Intézet új vezetőségével készített interjúkra és a KSZK „legfiatalabb” állományrészét képező *európai könyvtörténeti gyűjteményről* tájékoztató írásra. Nem tartozik a témához, mégis utalnom kell rá, hogy bűvárokodásom során, a pertinens információkon túl, több értékes dolgot is találtam például az Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központjáról¹, külföldi magyar kulturális intézetek könyvtáiról², a referálásról³ és az iskolai könyvtárakról⁴. Ekkor értesültem szeretett tanárom, *dr. Szabó Sándor* jubileumi emlékkötetének⁵ megjelenéséről is. Sajnos nem volt tudomásom a kötet előkészületeiről, és a szerkesztők sem tudhatták, hogy engem is a Tanár úr indított el kutatói pályámon és az Ő „*Ugye nem hagyja abba?*” mondata lendített és lendít át ma is a holtponatokon!

¹ *Látogatás az Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központjában* : beszélgetés Pappné Farkas Klárával, az intézmény igazgatójával. In: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 14. évf. 3. sz. (2005) p. 10-13.

² *A külföldi magyar kulturális intézetek és könyvtáraik* / Varannai Zoltán. In: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 13. évf. 6. sz. (2004) p. 22-34.

³ *A referálás harmincegy pontja* / Koltay Tibor. In: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 13. évf. 7. sz. (2004) p. 35-37.

⁴ *Az iskolai könyvtárak szerepe az olvasóvá válás folyamatában* / Kelemenné Farkas Zsuzsa. In: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 14. évf. 5. sz. (2005) p. 35-41.

Az információs társadalom „szentháromsága” az iskolai könyvtárban / Nagyné Félix Anna – Kovács Bettina. In: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 12. évf. 1. sz. (2003) p. 23-26.

⁵ *Emlékkötet Szabó Sándor 70. születésnapjára*. In: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 14. évf. 10. sz. (2005) p. 58-60.

Visszatérve a szakkönyvtárhoz, témám szakirodalmi feldolgozottsága jónak mondható. A forrásul felhasznált szakirodalomból kiemelném *Rácz Ágnes* és *Hegyközi Ilona* publikációit, a Könyvtári Intézet 2005-2008 évi stratégiáján belül *A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár stratégiai tervét* (p. 13-18.) és 2006. évi munkatervét, az intézet új vezetőivel készült interjúkat és a *2004. évi könyvtárhasználati szokásokat, illetve az online szolgáltatásokat vizsgáló felmérés* anyagát.

Ezúton mondok köszönetet *dr. Sonnevend Péter*nek, a doktori kurzus vezetőjének a témáért és az inspiráló műhelymunkáért, *Tóth Máté*nak, a Könyvtári Intézet Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztálya munkatársának odaadó támogatásáért, a Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár *valamennyi dolgozójának* és *Kovács Katalin*nak, a Könyvtári Figyelő főszerkesztő helyettesének a hasznos információkért, segítőkész hozzáállásukért.

Külön köszönettel tartozom *Hegyközi Ilonának*, a szakkönyvtár osztályvezetőjének és munkatársának, *Fazokas Eszter*nek dolgozatom körültekintő, lelkiismeretes lektorálásáért!

1. A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár létrejöttének körülményei

1.1. A létrehozást és működést (feladatokat) meghatározó alapvető (speciális) jogszabályok

A Könyvtári Intézet (és benne a szakkönyvtár) jogállását és gazdálkodását a *6/2000. (III. 24.) NKÖM rendelet* szabályozza. A miniszeri rendelet alapja az *1997. évi kulturális szaktörvény*⁶ 60. § (4) bekezdése. A rendelet *mellett* a 2006. december 14-én kelt, (a kulturális szaktörvény 100 § (1) bekezdésének a) pontját, továbbá a 60. § (4) bekezdését módosító) *A kormányzati szerkezetalakítással összefüggő törvénymódosításokról* szóló *2006. évi CIX. törvény* (ún. saláta-törvény) *135. §-a* és a hozzá kapcsolódó *1/2007-es kormányrendelet 1. § (2) bekezdése* intézkedik a Könyvtári Intézet jogállásáról.

Az Intézet működését (feladatait) a szaktörvény 60.§ (3) bekezdése „Könyvtáraknak, illetve a könyvtári rendszernek nyújtott szakmai szolgáltatások” címszó alatt határozza meg. A (3) bekezdés b.) pontja vonatkozik a szakkönyvtárra.

1.2. Szervezeti háttér

A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár szervezetileg az OSZK belső szervezeti egységeként működő *Könyvtári Intézet* 4 alegységének (osztályának) egyike. Élén – főosztályvezetői besorolással – osztályvezető áll. Az Intézetnek hatósági jogköre nincs⁷.

A *6/2000. (III. 24.) NKÖM rendelet* kimondja, hogy: „1.§ (1) A Könyvtári Intézet az Országos Széchényi Könyvtár részjogkörű belső szervezeti egysége ... (2) ... önállóan rendelkezik a ... meghatározott feladataihoz rendelt előirányzatok felett. (3) Az Intézet részletes feladatait, szervezetét és működését az OSZK belső szabályzataiban kell

⁶ 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

⁷ Hatósági jogköre az OKM *Kulturális Szakállamtitkársága* alá tartozó *Közgyűjteményi Főosztály* könyvtári szakterületéért felelős *Könyvtári Osztálynak* van. Az OKM Könyvtári Osztálya 2006. szeptember 22-én elköltözött a Nagydíófa utcából. Új címük: 1055 Budapest, Szalay u. 10-14. Vezetője: dr. Skaliczki Judit (főosztályvezető-helyettes): e-mail: judit.skaliczki@okm.gov.hu tel: 473-7074.

szabályozni. 2.§ (1) Az Intézet igazgatóját az OSZK főigazgatója a miniszter egyetértésével bízza meg ... magasabb vezetői: az igazgató és ... az osztályvezetők.”

Az OSZK SZMSZ-ének 27.§. tartalmazza a Könyvtári Intézet alapfeladatait, belső szervezeti felépítését és az egyes részegységek, köztük a szakkönyvtár feladatkörét. Rögzíti továbbá, hogy „A közalkalmazotti jogviszony létesítésével és megszüntetésével kapcsolatos munkáltatói jogokat a főigazgató gyakorolja, az intézet dolgozóit illetően az igazgató javaslata alapján.”

2. A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár működése

2.1. A könyvtár tipológiai meghatározása

A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár (rövid nevén: KSZK) tipológiailag könyvtár- és tájékoztatóstudományi, továbbá *országos*, könyvtörténeti *nyilvános szakkönyvtár* és információs központ. Mindemellett *felsőoktatási könyvtári* és *intézményi könyvtári* feladatokat is ellát.

Az OSZK SZMSZ-ében⁸ meghatározott alapfeladatai: könyvtörténeti, könyvtár- és információstudományi gyűjtemény építésére alapozott könyvtári és információs szolgáltatások fenntartása; részvétel a könyvtárközi dokumentumszolgáltatásban; szakirodalmi tájékoztatás; könyvtártudományi cikkadatbázis (MANCI) építése; a Könyvtári Figyelő, a MAKSZAB⁹ és a HLISA¹⁰ szerkesztése és kiadása; a szakkönyvtár munkafolyamatainak gépesítése, online katalógusának gondozása.

2.2. Stratégiai és éves célkitűzések

A KSZK *stratégiai célját* a Könyvtári Intézet 2005-2008-ra előirányzott stratégiájának 5. kulcsterülete (*Szakmai információszolgáltatási tevékenység* címmel)¹¹ tartalmazza. A KSZK átfogó stratégiai célja: a könyvtárosok, a könyvtárak és a könyvtáriügyi irányító szervek, továbbá a szakterület kutatói dokumentum és információ iránti szükségletének kielégítése. Ennek érdekében: gyűjteményének folyamatos fejlesztésére és feltárására, az elektronikus szolgáltatások továbbfejlesztésére, hozzáférésük biztosítására, személyre szabott, probléma-érzékeny szolgáltatások nyújtására törekszik, közvetíti más intézmények szolgáltatásait, ODR tagkönyvtárként részt vesz a könyvtárközi kölcsönzésben, kiadványaival és szolgáltatásaival pedig nemzetközi szinten is képviseli a magyar könyvtárügyet.

A szakkönyvtár *éves munkatervében*¹² – a könyvtári rendszer egésze vonatkozásában - kiemelt feladatként kezeli az *olvasó- és tájékoztató szolgálat* fenntartását, az *elektronikus szolgáltatások* fejlesztését, a *könyvtáros képzés* támogatását, a *minőségfejlesztést* és a *nemzetközi kapcsolatok* ápolását. Megkülönböztetett figyelmet fordítanak a dokumentációs munkára és a kiadványszerkesztésre is.

Hegyközi Ilona 2006 februárjától áll a KSZK élén. Rövid távon legfőbb feladatának tartja a MANCI adatbázis XML alapú fejlesztését (integrálását a HUSZA¹³ adatbázishoz). Fontos a

⁸ Lásd: URL: http://www.ki.oszk.hu/ki_szmsz.html

⁹ MAKSZAB = Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája (nemzeti szakbibliográfia) 1958-ban indult.

¹⁰ HLISA = Hungarian Library and Information Science Abstracts (A magyar szakirodalom angol nyelvű referáló folyóirata). 1972-től jelenik meg.

¹¹ Lásd: URL: <http://www.ki.oszk.hu> (p. 13-18.)

¹² Lásd: URL: <http://www.ki.oszk.hu>

¹³ HUSZA = Humán Szakirodalmi Adatbázis

Könyvtári Figyelő elektronikus repertóriumának összeállítása és a MAKSZAB tematikai (a könyvtörténet szakirodalmát felölelő) bővítése is. Vállalják a Magyar Könyvszemle éves bibliográfiájának szerkesztését és bekapcsolódnak egy nemzetközi együttműködésbe: az ABHB¹⁴ nemzetközi könyv- és könyvtártörténet bibliográfiai építésébe. Az EKGY¹⁵ szolgáltatási rendszerének kidolgozása folyamatban van.

A szakkönyvtár *kiemelt célja*: az összehasonlító és történeti jellegű kutatások támogatása és a követésre méltó külföldi példák széleskörű terjesztése. Régóta kínálnak *testre szabott szolgáltatásokat* (pl.: a gyakorló könyvtárosoknak gyorstájékoztatót nyújtanak telefonon, vagy a LibInfon keresztül; hallgatóknak szakdolgozat, évfolyamdolgozat vonatkozásában; kutatóknak irodalomkutatással, témafigyeléssel állnak rendelkezésre), de a jövőben szeretnék pl. az SDI (témafigyelő) szolgáltatást szélesebb körben is propagálni.

2.3. Gyűjtőkör, az állomány összetétele

A könyvtári és információs szolgáltatásokat nyújtó, továbbá az európai könyvtörténet egyetemes szakirodalmi bázisát létrehozó és gondozó KSZK, gyűjteményét a könyvtári munka végzéséhez és a könyvtárosok képzéséhez szükséges irodalom / információ szolgáltatása, a hazai könyv- és könyvtártudományi, illetve történeti kutatások szakirodalommal való ellátása, valamint a Könyvtári Intézet másik három osztályán folyó munka hatékony támogatása érdekében fejleszti. A KSZK *gyűjtőköre* felöleli a könyvtár- és tájékoztatótudomány egészét, valamint a könyv- és könyvtártörténetet. Az időszaki kiadványok közül elsősorban a nemzetközi könyvtárügy helyzetét bemutató lapokat és az ún. magfolyóiratokat szerzik be. A több mint százezer könyvtári egységet számláló gyűjteményt könyvek, időszaki kiadványok, a Könyvtári Intézetben és az ELTE-n született szakdolgozatok és tudományos fokozat elnyeréséhez készített disszertációk, IFLA-kiadványok, külföldi tanulmányutakról, konferenciákról, kutatásokról informáló újtjelentések (lezárt), fordítások (szintén nem gyarapodó gyűjtemény), könyvtárismertető a világ minden tájáról, aprónyomtatványok, propagandaanyagok, magyar hírlapcikkek könyvtári tárgyú lapkivágatai, konferenciákon, rendezvényeken készült fényképek, audiovizuális dokumentumok, mikrofilmek, elektronikus dokumentumok alkotják.

Hegyközi Ilona „különleges”-nek, „térben és időben változatos”-nak nevezi és szakterületén a világ legnagyobb gyűjteményei közé sorolja a KSZK-t. „Tartalmazza a 19. sz. közepén megindult magyar könyvtártudományi szakirodalom teljes anyagát, a 19. századból gazdag német és francia, a századfordulótól kezdve emellett angol és amerikai anyagot. Az 1950-1990 közötti időszakból a Szovjetunió és a szocialista országok kiadványainak megközelítően teljes gyűjteményével rendelkezik. ... Különösen gazdag az olvasáskutatással foglalkozó irodalom gyűjteménye.”¹⁶ „A gyűjtőkört jelentősen kibővítette az EKGY megalakulása, így ma már hangsúlyosabban foglalkozunk az írás, a könyv, a nyomdászat, a sajtó, a könyvkiadás és könyvkereskedelem, valamint a könyvtár és az olvasás históriájával is.”¹⁷

¹⁴ ABHB = Annual Bibliography of the History of the printed Book and libraries

¹⁵ EKGY = Európai Könyvtörténeti Gyűjtemény

¹⁶ Lásd: „Tudja-e, hogy kérheti?” : megújuló könyvtár- és tájékoztatótudományi források és szolgáltatások / Hegyközi Ilona. In: OSZK Híradó. 42. évf. 9/12. sz. (1999) p. 23.

¹⁷ Lásd: *Bemutatkoznak a Könyvtári Intézet új osztályvezetői* : Ládi László – Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztály, Hegyközi Ilona – Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár / Mezey László Miklós – Vajda Kornél. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 15. évf. 1. sz. (2006) p. 17.

2.4. Szolgáltatások

A jobb áttekinthetőség érdekében, először a helybeni szolgáltatásokat veszem számba, ezt követően pedig az országos (szétsugárzó) hatókörűeket ismertetem. Mindkettőt hármas tagolásban: a *dokumentumszolgáltatás*, az *információs szolgáltatás* (vagy *tájékoztatás*) és a *dokumentációs szolgáltatás* felőli megközelítésben. A KSZK szolgáltatásairól további, részletes információt nyújt Rácz Ágnes *Új utakon a 45 éves Könyvtártudományi Szakkönyvtár* című tanulmánya.¹⁸

2.4.1. A szakkönyvtár helybeni szolgáltatásai:

A Budavári Palota F épületének 8. szintjén található szakkönyvtár csak (az 5. szinten váltott) OSZK-s olvasójeggyel (ára fél évre: 3000 Ft), vagy napijeggyel látogatható. Könyvtárosok és könyvtár szakos hallgatók számára (igazolás melléklésével) az olvasójegy ingyenes. PhD-s hallgatóként célszerű „A” jelű olvasójegyet kérnünk, mert az a dokumentumok *teljes körű* használatára jogosít!

A KSZK helybeni szolgáltatásai hétfő kivételével hétköznap 9-19³⁰ szombaton 10-15 óra, illetve vizsgaidőszakban 10-18 óra között vehetők igénybe. Hétfőn az OSZK és a KSZK zárva van.

Dokumentumszolgáltatás:

A dokumentumok **helyben használatát** eligazító táblákkal felszerelt, tágas olvasóterem, szabadpolcon elhelyezett magyar- és idegen nyelvű könyv-, szabvány- és folyóirat-gyűjtemény, bibliográfiák, cédulakatalógusok, számítógépes adatbázisok és könyvtárosok segítik. Csak helyben használhatók az ELTE Könyvtártudományi Tanszékén, illetve Főiskolai Karán, továbbá a Könyvtári Intézethez benyújtott (és a szakkönyvtárban őrzött) szakdolgozatok / disszertációk, a külföldi tanulmányutakról készült útijelentések, az aprónyomtatványok, lapkivágatok, prospektusok, könyvtárismertetők, a nem hagyományos (audiovizuális, elektronikus stb.) dokumentumok és (1961 óta) az IFLA konferencia-anyagok¹⁹. Az OSZK-val ellentétben itt **kölcsönzésre** is van mód (duplumok esetén), de sajnos előfordul, hogy – a szűkös költségvetés miatt – olyan alapvető könyvet, mint Sebestyén György *Légy az információs társadalom polgára!* című munkája²⁰, csak egy példányban tudott beszerezni a könyvtár, így nem kölcsönözhető. Könyvből hat, folyóiratból tizenkettő példány vihető el egyszerre 4 hétre (a „kötelező irodalom” és az egyes folyóiratszámok 2 hétre). Azokra a kiadványokra, amelyekre nincs előjegyzés, két alkalommal hosszabbítást is lehet kérni (tel: 224-3725, e-mail: kszk@oszk.hu). Ha a keresett kiadvány más olvasónál van, **előjegyzést** vesznek fel rá és beérkezésekor értesítést küld a könyvtár.

A szakkönyvtár állományából hiányzó dokumentumokat (periodikumokat, vagy azok egyes cikkeit stb.), **könyvtárközi kölcsönzés** útján **külföldről** is be tudják szerezni.

Térítésért – a szerzői jogvédelmi előírások betartása mellett – **hagyományos és elektronikus másolat** kérhető (CD-k és szakdolgozatok kivételével) a szakkönyvtár dokumentumairól. **Szkennelés, digitális fényképmásolat** készítése, **mágnes-, vagy kompaktlemezre történő**

¹⁸ *Új utakon a 45 éves Könyvtártudományi Szakkönyvtár* / Rácz Ágnes. In: Könyvtári Figyelő. 41. évf. 1. sz. (1995) p. 23-35. ill. URL: http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1995/1/racz_h.html

¹⁹ A Nemzetközi Könyvtáros Szövetség (IFLA) évente megrendezett konferenciáin elhangzott előadások anyagát rendszeresen megküldik (legalább angol nyelven), mert a KSZK letéti állomásként (clearing house) funkcionál.

²⁰ *Légy az információs társadalom polgára!* / Sebestyén György. Bp.: ELTE Eötvös Kiadó, 366 p.

másolás, továbbá fekete-fehér, illetve színes **nyomtatás** is kérhető, de ezt – a szakkönyvtár engedélyezése után – az OSZK Reprógráfiai Szolgálat végzi a 7. emeleten.

Új szolgáltatás az **Európai Könyvtörténeti Gyűjtemény** (EKGY) szabadpolcon való hozzáférhetővé tétele. Ez az értékes, régi (muzeális jellegű) dokumentumokat tartalmazó, elsősorban tudós (hazai és külföldi) kutatók számára létesült, nagyrészt Olaszországból ajándékba kapott, idegen nyelvű állományrész tükröződik vissza a szakkönyvtár új nevében.

Információs szolgáltatás / referenz-szolgálat / tájékoztatás:

Az állományban való eligazodást **katalógusok** segítik. A különböző dokumentumtípusok integrált *betűrendes kereszkatalógusa* (*cédulakatalógus*) a teljes könyv- és folyóiratállományt és a nem hagyományos dokumentumokat is feltárja 1999-ig. (De külön katalógusban kell megnézni, hogy a keresett mű szabadpolcon található-e, vagy raktárban.) Az 1974. december 31-ig beszerzett dokumentumok számára *ETO szerinti szakkatalógust*, 1975. január 1-je után pedig *tárgyszókönyvtárat* építettek. Külön *központi katalógust* hoztak létre a szakdolgozatok, illetve a könyvtártudományi doktori és kandidátusi értekezések számára. A *szakdolgozatok leíró- és tárgyszókönyvtárat* regisztrálja az ország összes könyvtárosképző intézetéhez benyújtott záródolgozat címét, szerzőjét, lelőhelyét. A cédulakatalógusokat 2000-ben lezárták. 1993-as impresszumtól kezdődően integrált számítógépes katalógusból (OPAC-ból) is kereshetők a kiadványok, 1995-től tagkönyvtárként csatlakoztak az OSZK on-line katalógusához, majd 2000 decemberében korábbi rekordjaikat áttöltötték az Amicusba. (Közös OPAC-juk a LibriVision internetcímén (<http://nektar.oszk.hu>) érhető el.)

A beszerzés alatt álló, illetve a be nem szerzett könyvekről a **DESIRE munkaadatbázis** informál.

A szakkönyvtár lehetőséget kínál az **EISZ** és az **EBSCO** folyóirat-adatbázisok használatára. Az **IFLA**-konferenciákon elhangzott **előadások** bibliográfiai leírását, a közgyűlések anyagaival együtt, 1989-től gépi adatbázisban is feltárják. Ez az adatállomány csak belső hálózaton (a szakkönyvtárban) hozzáférhető, épp úgy, mint a **Cambridge Scientific Abstracts LISA adatbázis** (melynek jelenleg a KSZK az egyetlen előfizetője az országban²¹).

Mivel az online LISA licence csak a KSZK-ra vonatkozik, a vidéki felhasználók számára *közvetítés útján* szolgáltatják, azaz **cikkmásolatokat**, „értéknövelt” (rendszerezett, annotált, megjegyzésekkel, magyarázatokkal ellátott stb.) **információt** küldenek belőle.

Az adatbázisokból megrendelésre – a kívánt paraméterek (pl.: témabehatárolás, nyelvi-, időbeli-, földrajzi korlátok stb.) kijelölése mellett – **bibliográfiai és szakirodalmi tájékoztatást** végeznek. Vállalnak **irodalomkutató** munkát, azaz irodalomjegyzék készítését és **publikációs listák, személyi bibliográfiák** összeállítását, továbbá (pl. negyedéves) **témafigyelő-szolgáltatást (SDI)** nyújtanak kutatók, külföldi tanulmányútra készülők számára. Rendszeresen **fogadnak hallgatókat szakmai gyakorlatra**, előzetes megbeszélés / egyeztetés mellett vállalnak egyéni- és csoportos **könyvtárismertetést** és **könyvtárhasználati képzést**.

²¹ Lásd: *Bemutatkoznak a Könyvtári Intézet új osztályvezetői* : Ládi László – Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztály, Hegyközi Ilona – Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár / Mezey László Miklós – Vajda Kornél. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 15. évf. 1. sz. (2006) p. 18.

Dokumentációs szolgáltatás:

Rendszeresen készülnek **szakirodalmi szemlék** a szakkönyvtárban pl. a könyvtári statisztikáról, a térítéses szolgáltatások díjai vonatkozásában, illetve az egyes könyvtártípusokban alkalmazott normatívák tárgyában.

Rácz Ágnes a szakkönyvtár fontos dokumentációs tevékenységei közé sorolja a **szakirodalmi ismertetőket** (bibliográfiák és ezek annotációkkal, referátumokkal kiegészítése) összeállítását.²²

Ennek három fő területét különbözteti meg: 1. Hazai és külföldi felhasználók tájékoztatása a magyar szakirodalomról. 2. Hazai felhasználók informálása a *külföldi* szakirodalomról. 3. Hazai és külföldi érdeklődők számára szakterületi *hungarika információ*²³ nyújtása. (Lásd: a tájékoztató szolgáltatásoknál már bemutatott referáló lapjaink, bibliográfiák és adatbázisok.)

A szakkönyvtár dolgozói **idegen nyelvű** (angol, francia, német, orosz) **szöveggyűjteményt** is szerkesztettek már idegen nyelvű szakszemináriumok, vagy nyelvtanulók számára.

2.4.2. A szakkönyvtár távoli szolgáltatásai:

Dokumentumszolgáltatás:

ODR²⁴-tagkönyvtárként **könyvtárközi kölcsönzés**²⁵ keretében, vagy e-mailben megküldik az ország bármely könyvtárába az elektronikus úton (kszk@oszk.hu), esetleg faxon (224-3795), vagy levélben (Könyvtári Intézet Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár 1827 Budapest, Budavári Palota F ép. 801. sz.) kért dokumentumokat. (Amennyiben állományában nem található meg a keresett kiadvány, más ODR-gyűjtemény teljesíti a kérést, illetve a megrendelő költségén – helyben használatra – külföldről is megkérlik.) Szintén könyvtárközi kölcsönzésen keresztül szolgáltatnak olyan (általában vidéki főiskolákon, egyetemeken őrzött) szakdolgozatokat, melyekről a központi katalógusból szereztünk tudomást (és ezek éppúgy csak helyben használhatók, mint a szakkönyvtárban őrzött disszertációk).

Könyvtárközi dokumentumszolgáltatásuk speciális formája az eredeti anyag szkennelt változatának **elektronikus másolat**ként (csatolt fájlban) való megküldése.

A szakkönyvtár honlapján keresztül szolgáltatja a **Könyvtári Figyelő digitalizált verzióját**, ahonnan a tanulmányok le is tölthetők.

Elektronikus / távoli elérésű dokumentumok (pl. könyvtári folyóiratok elektronikus változatai, elektronikus könyvtárak) is hozzáférhetők a honlapon.

²² *Új utakon a 45 éves Könyvtártudományi Szakkönyvtár / Rácz Ágnes.*

URL: http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1995/1/racz_h.html p. 7-10.

²³ Hungarika információ: a *Magyarországon* megjelent, vagy a *külföldön kiadott* magyar nyelvű, illetve magyar szerző által írt, vagy Magyarországról szóló dokumentumról tájékoztatás (a területi elv a MAKSZAB c. bibliográfiában és a HLISA c. referáló lapban mindig érvényesül, a nyelvi, személyi, tartalmi elvek érvényesítésére pedig törekszenek).

²⁴ ODR: Országos Dokumentumellátó Rendszer

²⁵ A szolgáltatás lényege, hogy egy-egy keresett dokumentum elérhető legyen akár a legkisebb iskolai könyvtárból is.

Információs szolgáltatás / tájékoztatás:

A szakkönyvtár szolgáltatásairól részletes tájékoztatást kapunk az alábbi **honlap**címen: <http://www.ki.oszk.hu/konyvtar/index.html>. Elérhető innen a **MANCI adatbázis**²⁶, a **KSZK on-line katalógusa**, a **Könyvtári Figyelő** elektronikus változata, az **EKGY virtuális katalógusa**, továbbá a **THES**²⁷ adatbázis is.

A szakkönyvtár munkatársai rendszeresen figyelemmel kísérik a magyar vonatkozású, külföldi szakirodalmat és a magyar könyvtárosok külföldi publikációit is. A magyar és külföldi könyvtártudományi és informatikai folyóiratcikkekről készített rekordokat tartalmazó, **MANCI adatbázis**t 1986 óta építik. 1993 óta érhető el interneten keresztül (<http://w3.oszk.hu/manci.htm>). Téma / tárgyszó szerinti kereséshez kiváló (de szerzőre, címre is gyűjthetünk információt), a találati lista tovább szűkíthető, a releváns rekordok letölthetők, rendszerezett listák formájában kinyomtathatók. A külföldi cikkek leírását magyar nyelvű referátumokkal kiegészítve közlik.

A KSZK állományáról az OSZK-val közös LibriVision **online katalógus**nak köszönhetően (<http://nektar.oszk.hu>) akár vidéki otthonunkból is informálódhatunk. (A rekordok felépítéséről és az online katalógusban való keresés módjáról (példákkal illusztrált) részletes tájékoztatókat²⁸ olvashatunk Rácz Ágnes tollából, *A Könyvtártudományi Szakkönyvtár szolgáltatásai az Országos Dokumentumellátási Rendszerben* címmel pedig uő. részletes OPAC-használati útmutatót közöl a Könyvtári Levelező/lap 2002. februári számában.) 2000-től kezdődően a szakkönyvtárban őrzött **szakdolgozatok** is kereshetők (cím, szerző, tárgyszó szerint) az online katalógusban.

A szakkönyvtár honlapján elérhető **tartalomjegyzék-szolgáltatás** keretében, a megjelenést követően azonnali gyorstájékoztatót nyújtanak a könyvtári témájú, magyar nyelvű folyóiratok (évkönyvek) tartalmáról (<http://www.ki.oszk.hu/konyvtar/tartj/tartjegy.html>). (Kérésre megküldik külföldi szaklapok tartalomjegyzékét is.)

A Széchenyi Könyvtár **online gyorstájékoztató** (48 órán belüli) szolgáltatása a **LibInfo** (<http://libinfo.oszk.hu>), melynek a könyvtárakra vonatkozó kérdéseit a KSZK tájékoztató munkatársához továbbítják. (De közvetlenül a kszk@oszk.hu, vagy a hegykozi@oszk.hu e-mail címen is érdeklődhetünk.) Itt kérdezhetünk adatokról (cím, telefonszám, évszám, konferencia időpont stb.) jogszabályokról és bármely szakmai módszertani jellegű problémáról (pl. katalogizálás, nyilvántartások, minőségbiztosítás stb.), hazai / nemzetközi aktualitásról.

A közeljövő tervei között szerepel a **Könyvtári Figyelő elektronikus repertóriumának** összeállítása, továbbá a **HLISA elektronikus terjesztése**.²⁹

A szakkönyvtár **kurrens kiadványai** rendszeresen tájékoztatnak a hazai és a külföldi szakirodalomról. *A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája (MAKSZAB)* címmel összeállított kurrens nemzeti szakbibliográfia monográfiák, tanulmányok, cikkek címeit közli. (Betűrendes- és tárgymutató, továbbá kumulált mutatók segítik a visszakeresést.)

²⁶ A MANCI [Magyar és Nemzetközi Cikkek] adatbázis a magyar könyvtártudományi szakfolyóiratokban és gyűjteményes kötetekben közzétett tanulmányokat, cikkeket teljességgel, a külföldiekben megjelenteket válogatva tartalmazza.

²⁷ THES: a KSZK munkatársai által gondozott *Könyvtári és Tájékoztatói Tezaurusz* on-line változata.

²⁸ *A Könyvtártudományi Szakkönyvtár könyvállományának feldolgozása a NEKTÁR-ban* / Rácz Ágnes. In: OSZK Híradó, 41. évf. 1/2. sz. (1998) p. 6-9. ill. *Közös katalogizálás az Amicusban* / Rácz Ágnes. In: OSZK Híradó, 46. évf. 7/8. sz. (2001) p. 6-8.

²⁹ Lásd: *Bemutatkoznak a Könyvtári Intézet új osztályvezetői* : Ládi László – *Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztály*, Hegyközi Ilona – *Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár* / Mezey László Miklós – Vajda Kornél. In: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 15. évf. 1. sz. (2006) p. 20.

1990-ig a külföldi szakirodalomról – magyar nyelven, válogatva, címfordítás formájában, vagy annotációval, illetve referátummal is ellátva – a *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom (KDSZ)* című kiadvány (folyóiratokban megjelent tanulmányok vonatkozásában) és a *Könyvtári és Informatikai Központi Gyarapodási Jegyzék* (a KSZK állományába került új, külföldi dokumentumok, továbbá a magyarországi könyvtárakba érkezett, külföldi anyag tárgyában) informálta az érdeklődőket, 1991-től ezen szolgáltatások a *Könyvtári Figyelő*be olvadtak (önálló rovatként) (<http://www.ki.oszk.hu/kf/>), illetve a külföldi könyvekről készült, annotált **gyarapodási jegyzék** a szakkönyvtár honlapján keresztül is elérhető. (<http://www.ki.oszk.hu/konyvtar/gyarap/index.html>)

Kifejezetten külföldi szakemberek számára, angol nyelven, mutatókkal ellátva készíti a szakkönyvtár (1972-től, de 1990-ben áttértek a számítógépes szerkesztésre) a *Hungarian Library and Information Science Abstracts (HLISA)* című kiadványát, amely referátumokkal ellátott válogatást közöl a hazai könyvtártudományi szakirodalom (pl.: folyóiratok, jubileumi gyűjteményes kötetek, az OSZK (KMK) kiadványai, konferencia-kötetek, disszertációk, monográfiák stb.) legjavából. (A HLISA-t tehát történészek is haszonnal forgathatják, hiszen híven tükrözi a magyar könyvtárügy főbb irányvonalait.) „Szerénytelenség nélkül állíthatjuk, hogy szolgáltatásunk ... egyedülálló a világon: egyetlen ország sem rendelkezik a könyvtárügyét átfogóan bemutató idegen nyelvű referáló lappal.” – olvashatjuk a 25 éves HLISA-t méltató tanulmányban.³⁰ „A HLISA 1991 óta évente egyszer³¹ válogatva közli a külföldi folyóiratokban a magyar könyvtárügyről megjelent legjelentősebb cikkek, tanulmányok bibliográfiáját”³² is.

Dokumentációs szolgáltatás:

A KSZK-ban 1955-től szerkesztik és adják ki a negyedévente megjelenő, referáló lapként is funkcionáló **Könyvtári Figyelő** című folyóiratot, mely igényes tanulmányokat, szemléket, tömörítvényeket, fordításokat közöl a magyar és a nemzetközi könyvtárügy aktuális kérdéseiről, példaértékű műhelymunkákról. Online is elérhető az alábbi honlapcímen: <http://www.ki.oszk.hu/kf/>.

3. A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár használata

3.1. Az olvasóközönség összetétele

Az intézményt elsősorban gyakorló és leendő könyvtárosok (hallgatók), a könyvtártudomány és a könyvtörténet szakterületén tevékenykedő (magyar és külföldi) oktatók, szakértők és kutatók, továbbá a Könyvtári Intézet munkatársai használják. De nyitva áll minden (hazai és külföldi) érdeklődő számára. Hegyközi Ilona egy korábbi tanulmányában így jellemezte a szakkönyvtár olvasóit: „Használóink tájékozottak, igényesek és kritikusak, szakértelmükre olykor mi is támaszkodunk!”³³

³⁰ 25 éves a magyar könyvtárügy angol nyelvű referáló lapja / Feimer Ágnes – Rác Ágnes. In: Könyvtári Figyelő. 42. évf. 4. sz. (1996) p. 603.

³¹ A dolgozat szaklektorai jelezték, hogy „elvileg kétszer, de az utóbbi években összevont számok jelentek meg”.

³² Új utakon a 45 éves Könyvtártudományi Szakkönyvtár / Rác Ágnes.

URL: http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1995/1/racz_h.html p. 9.

³³ Lásd: „Tudja-e, hogy kérheti?” : megújuló könyvtár- és tájékoztatástudományi források és szolgáltatások / Hegyközi Ilona. In: OSZK Híradó. 42. évf. 9/12. sz. (1999) p. 23.

3.2. A szolgáltatások igénybevétele

1995-ben Rácz Ágnes a szolgáltatások használata vonatkozásában az alábbi megjegyzést teszi: „Igen sok könyvtárközi kölcsönzési igényt elégítünk ki ... Nem tudjuk megítélni viszont azoknak a számát, akik dokumentációs és egyéb kiadványainkat használják tájékozódásra, ... legnagyobb arányban a könyvtároshallgatók használják a könyvtárat, és ők is jobbra csak tanulmányaik idején. A diploma megszerzése után kevesen kísérik figyelemmel a szakirodalmat.”³⁴

2004 február-márciusában azonban egzakt felmérést (kérdőíves vizsgálatot) végeztek a Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár által nyújtott szolgáltatások igénybevitelére vonatkozóan. Külön-külön vizsgálták a helybenhasználatot és az online szolgáltatások igénybevitelét. Az ellenőrzési-értékelési folyamat teljes dokumentációja (előkészítés, kérdőívek, eredmények, elégedettségi kimutatás stb.) 30, illetve 24 oldal terjedelemben letölthető a Könyvtári Intézet honlapjáról (<http://www.ki.oszk.hu>), *Dokumentumok 2004-2005* címszó alatt. E vizsgálat egyedülállóan nevezhető a szakkönyvtár életében, se előtte, se azóta nem készült hasonló. A továbbiakban néhány szakirodalmi információ és az említett felmérés alapján a használói oldal felől közelítem meg a szolgáltatások témakörét.

3.2.1. Helyben:

Kaposváriné Dányi Éva tizenhét évvel ezelőtt így írt a szakkönyvtárról: „Négy éve annak, hogy a KMK szakkönyvtára ... felköltözött a Budavári Palota F épületébe ... látogatottsága kezdetben igen gyér volt, sőt valójában nincs kihasználva még ma sem”³⁵

A szakkönyvtár kutatók számára kínált SDI-szolgáltatását „ez idáig a nemzeti könyvtár dolgozóin kívül mások nem vették igénybe.”³⁶ – olvashatjuk egy másik dolgozatban.

Rácz Ágnes a szakkönyvtár használatát közepesre minősíti. „... a hallgatók elég kevésbé igénylik a külföldi szakirodalmat, elvértve akad csak, aki szemináriumi dolgozatához ... külföldi irodalomból készül fel ... sajnos még a budapesti tanszékek oktatói közül sem mindenkit tisztelhetünk használóink között.”³⁷ A szakdolgozat-gyűjtemény azonban nagyon népszerű!

A 2004. február 20. és március 20. között (tehát nem vizsgaidőszakban) végzett **könyvtárhasználati felmérés** egy, a NKÖM által kiírt pályázat keretében zajlott, melynek célja az ODR tagkönyvtárak szolgáltatási színvonalának feltérképezése volt. A kérdőív kitöltése *önkéntes* formában, *név nélkül* történt. 147 kérdőív gyűlt össze, 111 nő (76%) és 35 férfi (24%) válaszolt, közülük 106 (74%) budapestinek 38 (26%) pedig vidékinek vallotta magát. (A látogatók döntő többsége főfoglalkozású alkalmazottként tevékenykedő, könyvtár szakos, esti / levelező tagozatos egyetemi, vagy főiskolai hallgató volt.)

³⁴ *Új utakon a 45 éves Könyvtártudományi Szakkönyvtár* / Rácz Ágnes.

URL: http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1995/1/racz_h.html p. 13-14.

³⁵ Lásd: *Működő és tervezett szolgáltatások a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban* / Kaposváriné Dányi Éva In: *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*. 36. évf. 10. sz. (1989) p. 428.

³⁶ Lásd: *Mit csinál és mit kínál a KMK? 2. rész. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár* / Arnóth Károly [riporter]. In: *Könyvtári Levelező/lap*. 5. évf. 3. sz. (1993) p. 7.

³⁷ *A könyvtárosképző intézmények használói szokásai – ahogy a Könyvtártudományi Szakkönyvtár látja* / Rácz Ágnes. In: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 4. évf. 1. sz. (1995) p. 33-34.

Az igénybe vett szolgáltatások³⁸ közül a válaszadók 58%-a *információt keresett*, 49% *tanulmányaihoz gyűjtött anyagot*, 38-38% *szabadpolcon keresett*, illetve *könyvet / folyóiratot kölcsönzött*, 30% *katalógusban böngészett*, 28% *számítógépen elérhető forrásokat használt*, 22-22% *másolatot készített*, vagy *kölcsönzött dokumentumot hozott vissza*, 20-20%-uk *helyben tanult*, *könyvtári hálózati adatbázisokat használt*, *megoldott valamit*, illetve *saját kutatáshoz gyűjtött*. *Internetet használt* 16%, *kölcsönzési időt hosszabbított* 12%, *másnak gyűjtött anyagot* 2% és *elektronikus jegyzetet / könyvet / folyóiratot használt* 1%. (Szövegszerkesztés, vagy e-mailezés még nem volt engedélyezve.)

Dokumentumtípusok szerint: *könyvet* 56%, *folyóiratot* 42%, *szakdolgozatot* 18%, *lapkivágatot*³⁹ 4%, *CD-t* 1%, a *MEK-et* 5% használta.

A könyvtár tájékoztató eszközei közül az olvasók 52%-a keresett *cédulakatalógusban*, 43%-uk a *MANCI-ban*, 32% a LibriVision nevű *online katalógusban*, más könyvtár(ak) online katalógusát 5%, a Google, Altavizsla stb. *internetes keresőt* 10% használta. Az előfizetéses *LISA*⁴⁰ *online adatbázisban* a könyvtárhasználók 7%-a kutatott. A *folyóirat-tartalomjegyzéket* és a *könyvtár gyarapodási jegyzékét* 2-2% tekintette meg.

A használók elégedettségét vizsgáló kérdéscsoportban a válaszadók 1-5-ig értékelték a szakkönyvtárat. A legmagasabb átlagot (4,8) a *könyvtárosok segítőkészsége* és a *KSZK belső állapota* kapta, de nagyon elégedettek a *tájékoztató szolgálat munkájával* (4,7) is. Az *olvasó véleménye összességében a szakkönyvtárról* kérdésre 4,5-ös a *nyitvatartási idő* és a *könyvek kínálata*, továbbá a *várakozási idő* vonatkozásában 4,4 - 4,4-es elégedettségi átlag született. A *szabadpolcos állomány kínálatát* és elrendezését 4,2 – 4,2-re minősítették. A *jelek és eligazító táblák*, továbbá a *könyvek példányszáma* 4,1 – 4,1 a *számítógépek* és az *online katalógus* 4,0 – 4,0 a *világítás* azonban csak 3,3-as átlagot ért el.

3.2.2. Online:

„... érzékelhetően megváltoztak a használók információszerzési szokásai...” – olvashatjuk a KSZK online szolgáltatásait vizsgáló **2004-es felmérés** bevezetőjében. Öt évvel korábban *Hegyközi Ilona* ezt így fogalmazta meg: „... a fiatal könyvtárosok és könyvtáros-hallgatók szinte jobban bíznak a hálózati forrásokban, mint a hagyományos dokumentumokban és egyre nagyobb az igény a szolgáltatásainkhoz való távoli hozzáférésre.”⁴¹

A használók elégedettségét kutató kérdőívet – 2004 márciusában, két héten át – a MANCI nyitó weblapján helyezték el. Párhuzamosan figyelemfelhívó levelet tettek közzé a KATALIST-en. Az eredmény: 120 használói visszajelzés a KSZK hálózati szolgáltatásai (MANCI, honlap, LISA, gyarapodási jegyzék, könyvtári folyóiratok tartalomjegyzéke, Könyvtári Figyelő elektronikus változata LibInfo stb.) vonatkozásában.

A *válaszadók* 72%-a nő, 28%-a férfi volt, közülük 36% 18-25 év közötti hallgató, 29% 26-35 éves kezdő szakember, 13% középkorú (36-45 éves korosztály), 20% 46-60 éves és 2% 60 év feletti személy. Foglalkozásaik szerint⁴² 67 fő könyvtár szakos hallgató, 1 fő nem könyvtár szakos hallgató, 57 fő könyvtáros, 9 fő könyvtártudományi tanszék oktatója, 2 fő más tanszék tanára, 3 fő PhD hallgató és 9 fő egyéb kategóriába tartozó látogató. (30 %-uk jár a szakkönyvtárba is, 70 % azonban csak a távoli elérésű szolgáltatásokat veszi igénybe.)

³⁸ Ebben a kérdéscsoportban **több választ is be lehetett jelölni!**

³⁹ Nem könyvtártudományi folyóiratokban, hírlapokban megjelent (de ránk vonatkozó) írások kivágatai.

⁴⁰ LISA: Library and Information Science Abstracts (online könyvtári és informatikai adatbázis)

⁴¹ Lásd: „*Tudja-e, hogy kérheti?*” : *megújuló könyvtár- és tájékoztatástudományi források és szolgáltatások* / Hegyközi Ilona. In: OSZK Híradó. 42. évf. 9/12. sz. (1999) p. 25.

⁴² Több válasz is megjelölhető egyszerre (pl.: könyvtáros, könyvtár szakos hallgató stb.)

A *MANCI* adatbázis látogatottságát a szolgáltató *szerverről gyűjtött adatok* alapján is kontrollálni lehet. Kimutatható például, hogy a vizsgált időszakban a tényleges használóknak csupán 8,3%-a töltötte ki a kérdőíves felmérést, továbbá, hogy 2003 októberében 1597 látogató 35695 oldalt keresett fel, novemberben 1630 használó 34651 oldalra, decemberben 1136 fő 19197 oldalra, januárban 1087 használó 16824 oldalra, végül márciusban (a vizsgálat is ekkor történt) 1645 ember 19128 oldalra látogatott el.

A kérdőíves felmérésből kiderült, hogy a válaszadók 76%-a legalább havonta egyszer felkeresi a *MANCI* adatbázist, legtöbben (46%) tanulmányaikhoz használják, 21% kutatáshoz, 19% tájékoztatási célra (referenz kérdés megválaszolásához), 12% napi munkájához veszi igénybe. A használati funkciók vonatkozásában elmondható, hogy a válaszadók 82%-a az *egyszerű keresést* veszi igénybe, 62% használja a tárgyszavas keresést segítő *tezaurusz* funkciót, 60%-uk tudja, hogy az adatbázis korszerűsítésének eredményeként *referátumok* is megjeleníthetők a *MANCI*-ban, a használók 37%-a pedig használja a többféle formátumban igénybe vehető, akár kész irodalomlistát produkáló *találati letöltés* funkciót.

A szakkönyvtár *honlapját* is egyre többen látogatják. (Szerveradatok alapján: 2003 augusztusában 46 fő, decemberben 86 fő, 2004 januárjában 205 fő kereste fel.)

A felmérés adatai szerint kevesen (31%) ismerik (és csak 15% használja) a szakkönyvtár által előfizetett (csak helyben hozzáférhető) *LISA* online könyvtártudományi referáló adatbázist. A keresés eredményeként *cikkmásolatot* 3%-uk kért.

A szakkönyvtár *gyarapodási jegyzékét* 14% használta már, a *magyar folyóiratok online tartalomjegyzék* szolgáltatást 67% kíséri figyelemmel, a *Könyvtári Figyelő elektronikus változatát* 75% keresi fel.

A válaszadók 69%-a használta az OSZK által koordinált, de a szakkönyvtár tájékoztató munkatársait is aktivizáló *LibInfo* online tájékoztató szolgálatot. A KSZK által ennek keretében megválaszolt referenz kérdéseket 2003. június 24. és 2004. február 23. között mérték a használói igények szempontjából. A vizsgált időszakban összesen 58 (könyvtári tárgyú) kérdést továbbított az OSZK moderátora a szakkönyvtárhoz. A *kérdezők* többsége felsőoktatási hallgató, szakdolgozatot író és vidéki. A legtöbb kérdés a *könyvtári rendszere*, a *központi szolgáltatásokra*, *könyvtárpolitikára*, a *tervezés*, *menedzsment*, *marketing* és a *számítógépes szoftverekre* vonatkozott. Őket követték az *iskolai és gyermekkönyvtárakat* érintő, majd az *olvasószolgálat*, *tájékoztatás*, *könyvtárhasználat*, valamint a *történeti tárgyú* kérések. De fordultak segítségért a KSZK-hoz *szakmai segédletek*, *szabványok*, *bibliográfiák*, *jogszabályok*, *katalógusok*, *digitális könyvtárak*, *olvasáskutatás*, *szakfolyóiratok* és *statisztika* vonatkozásában is. (A válaszadás általában magyar nyelven történik, de előfordul, hogy az *idegen nyelvű* eredeti *anyaghoz* néhány soros, maximum egy oldalnyi nyersfordítást is mellékelnek.) A *válaszok* többsége a *témabibliográfia* és *forrástájékoztatás* típusába tartozott, de online *faktográfiai tájékoztatást*⁴³ és *lelőhely megadást* is végzett a szakkönyvtár tájékoztató munkatársa.

Összegzés - záró gondolatok

Összegzésként elmondható, hogy a KSZK szakmai információk nyújtására irányuló szolgáltatási rendszerén keresztül betekintést nyerhetünk a könyvtártudomány történetébe és gyakorlatába, átfogó képet kaphatunk a hazai és nemzetközi könyvtárügyi trendek alakulásáról. Az országos szakkönyvtár állománya és adatbázisai hatékonyan támogatják a könyvtárosok képzését, továbbképzését. De szolgáltató intézmény lévén ennél is fontosabb az a szándék, melyet Hegyközi Ilona, a Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár

⁴³ Faktográfiai tájékoztatás = adatok, címek szolgáltatása.

osztályvezetője fogalmazott meg: „Közönségünknek igyekszünk testre szabott szolgáltatásokat kínálni. A gyakorló könyvtárosoknak ... gyors eligazítást ... telefonon keresztül vagy a LIBINFO révén. A képző intézmények oktatóinak kutatásaikhoz, oktató munkájukhoz szakirodalmat és információkat nyújtunk ... hallgatóknak is rendelkezésükre állunk, akár egyénileg, akár csoportosan keresnek fel bennünket. Segítünk nekik évfolyamdolgozataik, szakdolgozataik elkészítésében ... évközi felkészülésükben. A tudós kutatóknak irodalomkutatással állunk rendelkezésére. A hazai könyvtárügyet irányító szervek, testületek tagjainak döntés-előkészítő információkat adunk, például szakirodalmi szemléket, helyzetképet, nemzetközi példákat és adatokat ... mind személyesen, mind a hálózaton!”⁴⁴

Felhasznált irodalom:

- 1/2007. (I. 9.) Korm. rendelet az oktatásügyi közvetítői szolgálat, a könyvtári intézet, a közművelődési szakmai tanácsadó és szolgáltató szerv és a műbíráló szerv kijelöléséről
In: Magyar Közlöny. 2007/ 2. sz. (2007. jan. 9.) p. 74.
URL: <http://www.magyarokozlony.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk07002.pdf>
- 6/2000. (III. 24.) NKÖM rendelet a Könyvtári Intézet jogállásáról
URL: <http://www.magyarorszag.hu>
- 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
URL: <http://www.magyarorszag.hu>
- 2006. évi CIX. tv. A kormányzati szervezetalkítással összefüggő törvénymódosításokról
In: Magyar Közlöny, 2006/154. sz. (2006. dec. 14.) p. 12210.
- **Arnóth Károly** [riporter]: Mit csinál és mit kínál a KMK? 2. rész. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár
In: Könyvtári Levelező/lap. 5. évf. 3. sz. (1993) p. 5-7.
- **Biczák Péter**: A Könyvtári Intézet a szakma szemével
URL: <http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0209/biczak.html>
- **Dányi Éva**: Jelszavunk: a szolgálat
In: OSZK Híradó, 30. évf. 1/2. sz. (1987) 22. p.
- **Dippold Péter**: Könyvtári Intézet
In: Mercurius 2002 : Országos Széchényi Könyvtár. p. 19-21.
- **Farkas László**: A Könyvtártudományi Szakkönyvtár könyvtáros és felhasználóképzéshez nyújtott szolgáltatásai [poszter]
<http://www.ki.oszk.hu/dok/oszk22.jpg> [2003]
- **Feimer Ágnes – Rácz Ágnes**: 25 éves a magyar könyvtárügy angol nyelvű referáló lapja
In: Könyvtári Figyelő. 42. évf. 4. sz. (1996) p. 597-603.
- **Hajdu Kálmánné**: Hozott Isten, MANCI!
In: Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka. ? évf. 2. sz. (1989) 40. p.
- **Hegyközi Ilona**: „Tudja-e, hogy kérheti?” Megújuló könyvtár- és tájékoztatótudományi források és szolgáltatások
In: OSZK Híradó, 42. évf. 9/12. sz. (1999) p. 23-26.
- **Horváth Tibor**: Jelentés a KMK felülvizsgálatáról

⁴⁴ Lásd: Bemutatkoznak a Könyvtári Intézet új osztályvezetői : Ládi László – Kutatási és Szervezettefejlesztési Osztály, Hegyközi Ilona – Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár / Mezey László Miklós – Vajda Kornél. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 15. évf. 1. sz. (2006) p. 21.

- In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 3. évf. 12. sz. (1994) p. 3-14.
- **Kaposváriné Dányi Éva:** Működő és tervezett szolgáltatások a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban
In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 36. évf. 10. sz. (1989) p. 428-430.
 - **Kovács Katalin:** Hogyan vélekednek az olvasók a Könyvtári Figyelőről?
In: Könyvtári Levelező/lap. 4. évf. 7/8. sz. (1992) p. 14-15.
 - **Kovács Katalin:** Változások a Könyvtári Figyelő életében
In: OSZK Híradó, 40. évf. 1/2. sz. (1997) 14. p.
 - **Kovács Lászlóné:** Ha én olvasó volnék...
In: Könyvtári Levelező/lap. 2. évf. 11/12. sz. (1990) 6. p.
 - **Kovács Lászlóné:** Kibővítette szolgáltatásainak körét a KMK könyvtártudományi szakkönyvtára
In: Könyvtáros. 37. évf. 2. sz. (1987) p. 73-76.
 - **Kovács Lászlóné:** A könyvtárosok „új otthona” a VIII. szint
In: OSZK Híradó, 28. évf. 5/6. sz. (1985) p. 91-93.
 - **A Könyvtári Intézet** [A MKE XXXIV. Vándorgyűlésének (2002. augusztus 8-10.) 9. szekciójában elhangzott előadások kivonatai]
In: Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz : Vándorgyűlési különdiadás. 2002. augusztus 8. p. 18-20.
 - **A Könyvtári Intézet**
In: Nemzet és könyvtára : a Magyar Könyvtárosok Egyesülete XXXIV. Vándorgyűlése (Budapest, 2002. augusztus 8-10.) : program p. 20-21.
 - **A Könyvtári Intézet 2005-2008-as stratégiája** : 8.5 Szakmai információszolgáltatási tevékenység – A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár stratégiai terve p. 13-18.
URL: <http://www.ki.oszk.hu>
 - **A Könyvtári Intézet 2006. évi munkaterve**
URL: <http://www.ki.oszk.hu>
 - **Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtár 2004 februárjában-márciusában lezajlott kérdőíves vizsgálatának eredményei** 1. Könyvtárhasználati felmérés 2. Az online szolgáltatások vizsgálata. (Lásd: Könyvtári Intézet honlapján: Dokumentumok 2004-2005)
URL: <http://www.ki.oszk.hu>
 - **A Könyvtári Intézet szervezeti és működési szabályzata** : kivonat az OSZK SZMSZ-éből. Kelt: 2005. (Bozóki András jóváhagyásával.)
URL: http://www.ki.oszk.hu/ki_szmsz.html
 - **A Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjtőköri szabályzata**
Lelőhely: szakkönyvtár
 - **K.[övendi] D.[énes]:** Nem jutott eszébe, hogy nálunk keresse
In: Könyvtári Levelező/lap. 7. évf. 2. sz. (1995) p. 11.
 - **Mezey László Miklós – Vajda Kornél:** Bemutatkoznak a Könyvtári Intézet új osztályvezetői : Hangodi Ágnes – Oktatási osztály, Hölgyesi Györgyi – Gyűjteményszervezési osztály
In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 15. évf. 7. sz. (2006) p. 14-21.
 - **Mezey László Miklós – Vajda Kornél:** Bemutatkoznak a Könyvtári Intézet új osztályvezetői : Ládi László – Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztály, Hegyközi Ilona – Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár
In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 15. évf. 1. sz. (2006) p. 14-21.
 - **Mezey László Miklós – Vajda Kornél:** „Kutatási bázisra épülő komplex szakmai szolgáltató központ” : interjú Bartos Évával, a Könyvtári Intézet igazgatójával

- In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 15. évf. 6. sz. (2006) p. 3-7.
- **Monok István:** Az Európai Könyvtörténeti Központ Alapításának terve
In: Mercurius 2004 : Országos Széchényi Könyvtár. p. 5-6.
 - **Novák István:** Az Internet az olvasószolgálatban
In: OSZK Híradó, 39. évf. 1/2. sz. (1996) 16. p.
 - **Pappné Farkas Klára:** A jövő könyvtárosai a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban
In: Könyvtári Levelező/lap. 1. évf. 3. sz. (1989) 2. p.
 - **Pegán Anita:** „Az alapozás után fejlesztési feladatokkal folytatjuk.” : interjú Dippold Péterrel, a Könyvtári Intézet igazgatójával
URL: <http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0411/pegan.html>
 - **Rácz Ágnes:** Az állománygyarapítás helyzete a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban
In: OSZK Híradó, 39. évf. 9/10. sz. (1996) p. 33-35.
 - **Rácz Ágnes:** A könyvtárosképző intézmények használói szokásai – ahogy a Könyvtártudományi Szakkönyvtár látja
In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 4. évf. 1. sz. (1995) p. 32-39.
 - **Rácz Ágnes:** A Könyvtártudományi Szakkönyvtár könyvállományának feldolgozása a NEKTÁR-ban
In: OSZK Híradó, 41. évf. 1/2. sz. (1998) p. 6-9.
 - **Rácz Ágnes:** A Könyvtártudományi Szakkönyvtár szolgáltatásai az Országos Dokumentumellátási Rendszerben
In: Könyvtári Levelező/lap. 14. évf. 2. sz. (2002) p. 9-11.
 - **Rácz Ágnes:** Könyvtörténeti és könyvtártudományi szakirodalmi adatbázis kiépítése
In: Könyvtári Figyelő. 49. évf. 2. sz. (2003) p. 295-306.
 - **Rácz Ágnes:** Közös katalogizálás az Amicusban
In: OSZK Híradó, 46. évf. 7/8. sz. (2001) p. 6-8.
 - **Rácz Ágnes:** Új adatbázis-szolgáltatások a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban
In: Könyvtári Levelező/lap. 5. évf. 9. sz. (1993) 10. p.
 - **Rácz Ágnes:** Új utakon a 45 éves Könyvtártudományi Szakkönyvtár
In: Könyvtári Figyelő. 41. évf. 1. sz. (1995) p. 23-35.
 - **Rácz Ágnes:** Újdonságok a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban
In: Könyvtári Levelező/lap. 6. évf. 2. sz. (1994) p. 16.
 - **Rólunk írták** – magunkról írtuk [kronologikus cikkbibliográfia a KSZK tevékenységéről]
URL: <http://www.ki.oszk.hu/konyvtar/konyvtar-rolunk.html>
 - **Sonnevend Péter:** Önigazgatási irodát vagy szolgáltató intézetet? egy lehetséges OSZK KMK programvázlat
In: Könyvtáros. 39. évf. 12. sz. (1989) p. 707-710.
 - **Telefonkönyv** és e-mail jegyzék [Könyvtári Intézet]
URL: <http://www.ki.oszk.hu/telefonkonyv.html>
 - **Tóth Ferenc:** A magyar könyvtárak internetes online tájékoztató szolgáltatása, a LibInfo
In: Mercurius 2002 : Országos Széchényi Könyvtár. p. 15-17.
 - **Vajda Kornél:** „...a szakma nagy várakozással tekint a Könyvtári Intézetre...” beszélgetés dr. Dippold Péterrel, a Könyvtári Intézet igazgatójával
URL: <http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0010/vk.html>